

Discourse traditions in Rebreanu's novels *Ion* and *Răscoala*

Mihaela Voicu-Stanciu¹

Abstract: In this article, we aim at proving that a certain *discourse tradition*, regarding the usage of expressive phraseologisms in prose, does not function properly when it comes to Liviu Rebreanu's two novels, namely *Ion* and *Răscoala*. Usually, as Cristinel Munteanu previously demonstrated, in the literary texts authored by writers such as Duiliu Zamfirescu, Mihail Sadoveanu, Fănuș Neagu etc., as a rule, one can identify the most expressive idioms and set phrases at the dialogued level, and not at the narrative level. It seems that in Liviu Rebreanu's case this discourse tradition functions the other way round. Our study, based on a comprehensive analysis of both aforementioned novels, will confirm such a hypothesis.

Keywords: discourse traditions; phraseology; stylistics; novels; Liviu Rebreanu

Tradiții discursive în romanele rebreniene *Ion* și *Răscoala*

1. Introducere în problematică

Termenul de *tradiții discursive* (în germană: *Diskurstraditionen*) a fost întrebuințat pentru prima dată, în accepția care ne interesează aici, abia în anul 1987, în teza de doctorat a lingvistului Peter Koch, teză în care autorul a dezvoltat, printre altele, și ideea unei istoricități proprii textelor. Mai târziu, acest concept a fost tratat pe larg de către Johannes Kabatek într-o lucrare fundamentală care s-a bucurat de aprecieri din partea specialiștilor în domeniu (vezi, pentru versiunea românească, Kabatek, 2015). Lingvistul J. Kabatek, unul dintre discipolii savantului Eugeniu Coșeriu,

¹ PhD in progress, Doctoral School of Philology, University of Pitești, Romania, Address: 7 Aleea Școlii Normale, Pitești, 110254, Romania; Corresponding author: mihaelavoicu87@yahoo.com.

mărturisește că profesorul său l-a influențat atât de mult în gândire, încât aparatul său conceptual a ajuns, la un moment dat, să se identifice cu ideile coșeriene. Numeroase fapte de limbaj, eterogene la prima vedere, au fost organizate sub denumirea de *tradiții discursive* și studiate dintr-o nouă perspectivă a lingvisticii. După cum afirmă J. Kabatek, „tradiționalitatea derivă din produse repetate, și poate fi o tradiționalitate a formei sau a conținutului, a unor texte complete sau a unor elemente textuale” (Kabatek, 2015, p. 129).

2. Definiția tradițiilor discursive

O trăsătură a tradițiilor discursive ține de relația temporală pe care o stabilește un text apărut într-un moment al istoriei cu un alt text apărut anterior, având ca element comun repetiția unei formule, a unui text întreg, altfel spus, repetiția parțială sau totală a unei forme textuale. Totodată, trebuie precizat faptul că nu orice repetiție se transformă în tradiție discursivă. Nu se iau în calcul repetițiile nelingvistice, dar nici orice repetiție lingvistică nu este suficientă pentru a deveni tradiție discursivă, dacă ne gândim la termenii simpli ce au o recurență extrem de mare. O altă particularitate menționată de Kabatek se referă la faptul că repetițiile din conținutul unui text pot deveni tradiții discursive numai în cazul în care acestea evocă un element corelativ. De aceea, acest concept poate fi mai ușor abordat în diacronie. Ținând cont de toate condițiile specificate, J. Kabatek propune următoarea definiție: „Înțelegem prin tradiție discursivă (TD) repetiția unui text sau a unei forme textuale ori a unei maniere particulare de a scrie sau de a vorbi care capătă valoare de semn propriu (prin urmare este semnificativă). Se poate forma în legătură cu orice finalitate de expresie sau cu orice element de conținut a cărui repetiție stabilește o corelație între actualizare și tradiție, adică orice relație care se poate stabili semiotic între două elemente tradiționale (acte de vorbire sau elemente referențiale) care evocă o anumită formă textuală sau anumite elemente lingvistice utilizate.” (Kabatek, 2015, p. 154).

3. Tradițiile discursive și discursul repetat

Există o evidentă legătură între conceptul de „discurs repetat” (lansat de Eugeniu Coșeriu) și cel de „tradiții discursive” (teoretizat de Peter Koch), în sensul că discursul repetat se include în sfera (mai largă) a tradițiilor discursive. Demonstrația a fost făcută convingător de lingvistul Cristinel Munteanu, plecând

de la contribuția americanului Charles F. Hockett confruntată cu cea a lui Eugeniu Coșeriu (vezi Munteanu, 2017, pp. 49-60). Legătura menționată reiese și din definiția dată *discursului repetat* de către Coșeriu: „tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin identică de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment, lung sau scurt, a «ceea ce s-a spus deja»” (Coșeriu, 2000, pp. 258-259).

4. Scopul prezentei cercetări

În cele ce urmează, ne propunem să urmărim felul în care sunt utilizate frazeologismele în două romane rebreniene, mai exact modul în care ilustrează (sau nu ilustrează) o tradiție discursivă pusă în evidență de G.I. Tohăneanu (1969, p. 130 și urm.), și anume diferențierea, din punctul de vedere al expresivității (stilistice), între stratul discursiv și stratul dialogat, luând în calcul aici doar frazeologismele. După cum a dovedit Cristinel Munteanu (comparându-l pe Liviu Rebreanu cu alți prozatori români, precum Mihail Sadoveanu și Fănuș Neagu, îndeosebi, dar și Duiliu Zamfirescu), o atare deosebire între cele două planuri chiar funcționează, cu observația că Liviu Rebreanu procedează împotriva tradiției (vezi Munteanu, 2006, pp. 150-158; cf. și Munteanu, 2013, p. 155 și urm.). Întrucât cercetarea profesorului Cr. Munteanu a avut în vedere, cu precădere, romanul *Ion* al lui Rebreanu, vom extinde respectiva cercetare, pentru a afla dacă observația de mai sus se verifică și în cazul romanului *Răscoala*. Ca elemente ale discursului repetat (ori ca specie a acestuia), este clar că frazeologismele reprezintă și ele niște tradiții discursive, dar (în cercetarea de față) ele vor fi tratate astfel în planul secund, ceea ce ne interesează aici fiind mai ales valoarea lor stilistică, gradul lor de expresivitate.

5. Inventarul frazeologismelor din cele două romane

Romanul *Ion* (publicat în 1920) se întinde în ediția suport pe aproximativ 463 de pagini, iar *Răscoala* (publicat în 1932), pe aproximativ 471 de pagini, având relativ aceleași dimensiuni (în formatul tipărit). Am ales aceste două romane, deoarece ambele pun în evidență problema țărănească, relația ancestrală dintre țăran și pământ, mai ales lupta țăranului prin orice mijloace pentru a dobândi pământ. De asemenea, personajele aparțin în mare parte aceleiași categorii sociale, țăranimea. Ca deosebire, menționăm faptul că acțiunea din *Ion* se desfășoară în Transilvania, iar acțiunea din *Răscoala* în Muntenia. În plus, romanul *Răscoala* apare la o distanță de doisprezece ani față de *Ion*, astfel încât putem considera, până la un

punct, frazeologismele din *Ion* drept elemente corelative pentru frazeologismele din *Răscoala*. Conform celor deja anunțate, am procedat inițial la clasificarea frazeologismelor din fiecare roman menționat, în două categorii, adică împărțindu-le în funcție de distribuția lor în planul narativ și în planul dialogat.

5.1. Frazeologisme comune în planul narativ

În planul naratorului, frazeologismele comune romanelor *Ion* și *Răscoala* sunt următoarele:

- *cu băgare de seamă* ‘cu grijă, cu atenție’: „Câțiva mai îndrăciți se lasă pe vine aproape de jucători, uitându-se *cu mare băgare de seamă* la poalele fetelor...” (Rebreanu, *Ion*, p. 15); „Scoase abajurul, apoi sticla, *cu multă băgare de seamă*, mereu îngândurat.” (Rebreanu, *Răscoala*, p. 469)¹.
- *a băga în seamă* ‘a da atenție la ceva sau cuiva, a fi curtenitor cu cineva’: „N-o *bagă în seamă* nimeni.” (I, p. 17); „Titu Herdelea stătea de o parte foarte rușinat că nimeni nu-l *bagă în seamă*.” (R, p. 402).
- *a băga de seamă* ‘a fi atent, a avea grijă, a observa, a lua aminte, a vedea’: „...părea îngrijorată să nu se întâmple s-o poftască la joc cineva și *să nu bage de seamă...*” (I, p. 19); „*Băgă de seamă* că nici căpitanul nu-l mai asculta.” (R, p. 297).
- *a-și da seama* ‘a se lămuri, a pricepe’: „Nu-i fusese dragă Ana și nici acuma nu-și *dădea seama* bine dacă i-e dragă.” (I, p. 22); „El însuși *își dădu seama* că a devenit patetic...” (R, p. 317).
- *a schimba vorba* ‘a abate convorbirea în altă direcție, a schimba obiectul discuției’: „Ca *să schimbe vorba*, fiindcă se mai strângeau și alți oameni să asculte stăruința flăcăului, zâmbind puțin batjocoritor, Titu se uită deodată împrejur...” (I, p. 25); „Titu se simți jenat și, ca *să schimbe vorba*, se grăbi să-i spuie că diseară va veni acasă poate mai târziu...” (R, p. 308).
- *a-și aduce aminte* ‘a-și aminti’: „Titu se uită deodată împrejur, ca și când și-ar *fi adus aminte* ceva, și apoi întrebă...” (I, p. 25); „Fiindcă tocmai și trenul începuse să-și încetineze goana, *își aduse aminte* de bagaje...” (R, p. 297).

¹ În continuare, din economie de spațiu, vom face trimitere doar la I [= Rebreanu, *Ion*] și la R [= Rebreanu, *Răscoala*].

- *a lăsa în plata Domnului* ‘a nu se mai ocupa de cineva, a lăsa în voia sorții, a lăsa în pace’: „Dintru-ntâi se gândise *să-l lase în plata Domnului*, că-i beat și e tatăl Anuței...” (I, p. 29); „Când a înțeles că nu poate învoi cu Florica, după ce a răbdat și a înghițit șapte ani, s-a hotărât *să o lase în plata Domnului* și să-și înjghebeze altă gospodărie.” (R, p. 399).
- *a-i părea rău* ‘a regreta’: „*Îi părea rău* că nu poate vedea cum se isprăvește cearta și, mergând întorcea mereu capul.” (I, p. 30); „*Îi păru rău* că i-a primit și mai ales că le-a îngăduit să se întindă la vorbă.” (R, p. 395).
- *părere de rău* ‘mâhnire, căință, regret’: „Și văzând-o cum se legăna în mers, ca o trestie bolnăvicioasă, fără vlagă, slăbănoagă, avu o tresărire și o *părere de rău*.” (I, p. 54); „Și a exclamat cu multă *părere de rău*.” (R, p. 466).
- *din fir în păr* ‘cu de-amănuntul, cu minuțiozitate’: „Laura și Ghighi, mezina familiei, tăbărară pe el, să le povestească tot, din fir a păr. (I, p. 58); „...după ce l-a ascultat din fir în păr, a chemat pe Leonte Bumbu...” (R, p. 465).
- *a-și bate joc* ‘a râde (de cineva), a lua în răs, a batjocori (pe cineva)’: „De ce *să-și bată joc* un băiat cumsecade ca Ion?” (I, p. 59); „Acesta însă crezu că vor *să-și bată joc* de el și, ca să le taie scurt pofta de veselie, împărți la întâmplare o droaie de ghionturi, mormăind indignat.” (R, p. 373).
- *a da ochii cu cineva* ‘a vedea ceva sau pe cineva care îți iese întâmplător în cale; a zări’: „Îl ocolea ca *să nu dea ochii* cu dânsul.” (I, p. 78); „...Grigore începu să se ferească *a da ochii* cu ea și-l bătea gândul să se mute mai bine la un hotel ca să-și redobândească liniștea sufletească.” (R, p. 477).
- *a face curte* ‘a căuta să câștige favoarea, simpatia, dragostea unei femei; a curta pe cineva’: „Aurel Ungureanu e o pușlama care-și pierde vremea *facând curte* Laurei, fără să-i treacă măcar prin minte s-o ia de nevastă.” (I, p. 87). „În realitate se jena de d-na Alexandrescu din pricina Tanței căreia începuse *a-i face curte* foarte stăruitor.” (R, p. 443).
- *a lua în seamă* ‘a ține cont, a observa de aproape, a nu scăpa din vedere’: „...căci iubea în taină pe Titu și suferea fiindcă Titu n-o *lua în seamă* și făcea curte Lucreției Dragu.” (I, p. 95); „Costică nu *luă în seamă* cicăleala ei și, după ce se învârti puțin prin casă și se hărțui cu câinii, se vaită că i-e foame.” (R, p. 548).
- *în(tre) patru ochi* ‘fără martori, în intimitate’: „Nădejdea ei era drumul cel vechi, unde va putea rămâne *în patru ochi* cu Aurel.” (I, p. 98); „Miron Iuga rămase *în*

patru ochi cu Nadina, o privi un răstimp atât de scrutător că ea se miră și întrebă.” (R, p. 404).

- *a tuna și a fulgera* ‘a fi foarte furios, a face scandal’: „Ar fi fost mulțumit dacă s-ar fi putut împăca lucrurile fără să mai ajungă prin Armadia, dar și fără să iasă dânsul micșorat, căci din gură *tuna și fulgera* mereu împotriva lui Ion.” (I, p. 119); „Directorul Deliceanu *tuna și fulgera*, comentând pasagiile, pe care un redactor roșcovan, veșnic revoltatul Bebe Antoniadă, le citea cu glas tare.” (R, pp. 543-544).

- *a țipa ca din gură de șarpe* ‘a urla foarte tare, din răspuțeri’: „Deodată se opri și, țipând ca din gură de șarpe, porni în goana mare spre casă, dând din mâini ca o desperată...” (I, p. 124); „Țăranii vorbeau tocmai despre cuconița, care adineaori trecuse cu automobilul spre conacul boierului Miron, când copilul lui Pavel Tunsu se apropie vătându-se ca din gură de șarpe.” (R, p. 554).

- *a bate toba* ‘a anunța, prin bătăi de tobă, o comunicare de interes obștesc; a divulga, a face public un secret’: „Probabil însă că se cam știe în Armadia, căci nu se poate ca tata să nu fi bătut toba...” (I, p. 125); „Boerescu era încurcat mai ales din pricina lui Titu Herdelea care s-ar putea să bată toba pe la București ce-a auzit în județul lui și să-i scoată faima că e prefect slab.” (R, p. 454).

- *mai cu seamă* ‘mai ales, îndeosebi’: „Pintea vorbi *mai cu seamă* despre părinții lui, pe care-i iubea mult.” (I, p. 129); „Spunea că o vede aproape mai rar decât pe Olguța și că discută împreună *mai cu seamă* de afaceri.” (R, p. 330).

- *a sta (ca) pe ghimpi* ‘a fi neliniștit, a fi extrem de nerăbdător, a sta ca pe spini’: „Titu stătuse pe ghimpi. Îl rodea o emoție ca în preajma unui examen greu.” (I, p. 152); „Voia tânărul să nu ție seama și totuși stătuse pe ghimpi la masă și înghițise cu noduri căci Miron Iuga fuse și mai ursuz...” (R, p. 354).

- *a-i veni inima la loc* ‘a-și reveni dintr-o sperietură, o emoție etc, a se liniști’: „După miezul nopții *i-a venit inima la loc* și dăscăliței în clipa când s-au pomenit cu corul studenților liceului din Armadia, sosit înadins să cânte trei colinzi «părinților celor mai dragălașe domnișoare dimprejur»...” (I, p. 165); „*Inima îi veni puțin la loc* observând printre oameni și pe fruntașii satului și chiar pe primarul Pravilă.” (R, p. 667).

- *a ține piept* ‘a rezista pe poziție, a nu se da bătut, a se împotrivi cuiva, a înfrunța pe cineva sau ceva; a face față, a concura cu succes, a rivaliza cu cineva sau ceva’: „...amanetându-și leafa și dobândind girul notarului Stoessel, împrumută o mie cinci sute de zloți de la Banca Someșana spre a putea ține piept dorințelor Laurei.”

(I, p. 166); „Primarul Ion Pravilă se abătea mai des să tragă câte o țuică, să-și dreagă puterile pentru a putea *ține piept* tuturor greutăților iscate de potopul revoluției.” (R, p. 760).

• *a fi vai și amar* ‘a fi rău de cineva, a se afla într-o situație grea, jalnică’: „Numai de n-ar da și Laura peste un asemenea bărbat, *c-ar fi vai ș-amar* de sufletul ei...” (I, p. 167); „Dar în urmă îi iertă și le dădu drumul cu condiția ca mâine dimineată să se prezinte la primărie cu hoții, altfel *va fi vai și amar* de ei.” (R, pp. 361-362).

• *cu ochii în patru* ‘a fi cu băgare de seamă, a proceda cu multă atenție, a se păzi bine’: „Fiecare să doarmă cum își așterne. Treaba lor e să fie *cu ochii în patru*...” (I, p. 172); „Boiangiu de asemenea spuse că și primarul să fie *cu ochii în patru*, că postul e slab, abia cinci oameni cu dânsul împreună.” (R, p. 541).

• *a da de știre* ‘a vesti, a anunța’: „Și flăcăul se înființa nesmintit, veșnic spre miezul nopții, scârțâind puțin portița ca *să-i dea de știre*...” (I, p. 175); „De aceea nici nu răspunse lui Vasile, ci își văzu de drum, continuând urletele mai cu foc parcă s-ar fi fâlit cu ce-a pățit și ar fi vrut *să dea de știre* la tot satul.” (R, p. 554).

• *a trage cu ochiul/cu coada ochiului* ‘a se uita pe furiș, a privi din fugă (fără a fi observat)’: „...vorbi acuma Toma, *trăgând cu ochiul* întâi unuia, pe urmă celuilalt.” (I, p. 293); „Om prudent, Busuioc *trăgea* mereu *cu coada ochiului* într-acolo.” (R, p. 388).

• *a-și lua rămas bun* ‘a se despărți de cineva (cu cuvinte de urare sau de afecțiune)’: „Apoi mai ascundea în suflet și durerea că nici n-a putut măcar *să-și ia rămas bun* de la ea la plecare. (I, p. 199); „Din ușă se întoarse însă *să-și ia rămas bun*.” (R, p. 297).

• *a ține de urât* ‘a însoți sau a sta cu cineva, pentru ca acesta să nu se plicitisească; a ține companie (cuiva)’: „Era cât pe-acți să se bată cu băiatul notarului, care veni *să-i ție de urât* și să discute politică.” (I, p. 200); „Pe urmă s-a împăcat și Florica și, de cum s-a desprimăvărat, a trimis pe băiețelul cel mai mărișor, pe Costică, să mai stea pe la bunică-sa, *să-i ție de urât* și să scape de un mâncător.” (R, p. 399).

• *cu gura căscată* ‘a fi mirat, buimăcit sau înșelat în așteptările sale; a se ului’: „Când auzi baba de două sute, holbă ochii uluită, rămase câteva clipe *cu gura căscată*, apoi înțelegând izbucni brusc într-un hohot de plâns, bolborosind desperată.” (I, p. 202); „...Nicu amorțise de frică *cu gura căscată* și lumânărelele sub nas.” (R, p. 550).

- *a scoate din sărite* ‘a enerva, a irita, a înfuria’: „...când se întâmpla *să-l scoată din sărite* vreun copil și să-i tragă două-trei la palmă, avea remușcări zile de-a rândul.” (I, p. 209); „Îndrăzneala lui Trifon îi fierbea creierii oricât se sforța să se calmeze și oricât își dădea seama că ticălosul înadins caută *să-l scoată din sărite* ca astfel să ațâțe pe ceilalți.” (R, p. 673).
- *a-și (re)veni în fire* ‘a-și reveni (după un șoc, o emoție puternică, un leșin)’: „De-abia când se apropie de-acasă *își mai veni în fire* și se întrebă: «Ce-a mai fost și asta?»” (I, p. 271); „Numai când Dragoș scăpa și câte o vorbă mai blândă despre Grigore Iuga, *își revenea în fire* zicându-și că în definitiv el e invitatul lui Grigore.” (R, p. 362).
- *a rupe gheața* ‘a dispărea sau a face să dispară o atmosferă tensionată’: „De-abia acum *se rupse gheața* aievea și se încinse o vorbărie de vreo trei ceasuri.” (I, p. 220); „Cârciumarul, și ca să dreagă vorbele de adineaori, *rupse gheața* din prag.” (R, p. 557).
- *a-și lua inima-n dinți* ‘a-și face curaj, a se hotărî să întreprindă ceva’: „Nemaiputând-o suferi, *își luă inima în dinți* și se uită drept în ochii vrăjmași, plecând apoi capul în semn de salutare.” (I, p. 232); „După o pauză, care i se păru un secol, *își luă inima în dinți* și, potrivit-și pălăria în cap cu băgare de seamă [...], urmă cu un glas învăluit de emoție.” (R, pp. 300-301).
- *a o lua la sănătoasa* ‘a fugi’: „Până ce se învârti dânsul să apuce biciul s-o croiască, Ana *o luă la sănătoasa*, fără să fi avut vreme să plângă de durere...” (I, p. 271); „Pe urmă, cuprins și de neputințe și de groaza mortului ce zăcea deasupra lui, și-a zis că ar fi mai cuminte *să o ia la sănătoasa*, mai cu seamă când a văzut că a venit la priveghi Marioara...” (R, p. 684).
- *a sta cu mâinile în sân* ‘a sta în inactivitate, a nu lua nicio măsură, a nu întreprinde nimic, a nu interveni’: „Până să convingă pe tatăl său, Titu n-a vrut *să stea cu mâinile în sân* și a pornit din casă-n casă...” (I, p. 273); „Boiangiu nici în pauză nu *stătu cu mâinile în sân*: iscăli procesele-verbale, revizui lista altei serii de bănuți...” (R, p. 372).
- *a pune la cale* ‘(cu privire la lucruri) a pregăti ceva, a se îngriji de ceva, a aranja, a hotărî; (cu privire la oameni) a sfătui, a îndruma, a povățui, a îndemna (de obicei la rău)’: „...visau închipuind planuri îndrăznețe și *puneau la cale* soarta poporului.” (I, p. 286); „În bătaia razelor calde țărani se îmbulzeau împrejurul cârciumii lui Busuioc să afle *ce-o fi pus la cale* aseară boierii la curtea bătrânului.” (R, p. 545).

- *a fi de prisos* ‘a fi în plus, inutil, fără rost’: „Simțământul că ea *e de prisos* în lume începea s-o urmărească pretutindeni.” (I, p. 309); „Titu Herdelea, înțelegând că *e de prisos*, se sculă imediat murmurând.” (R, p. 376).
- *a se da bătut* ‘a se lăsa convins într-o discuție, a renunța, a ceda’: „Titu făcu o încercare timidă de a-i lămuri că nepotrivirea dintre sentimentele și faptele omului e o crimă față de ideal, dar trebui *să se dea bătut* repede.” (I, p. 343); „După convorbirea de ieri cu boierul Miron oamenii s-au mai sfătuit și s-au înțeles *să nu se dea bătuti*, ci să stăruie și la cuconița de la București.” (R, p. 414).
- *a înghiți în sec* ‘a înghiți în gol, fără a avea ceva în gură; a se reține de la ceva, a-și înfrâna o dorință (mai ales dorința de a mânca ceva)’: „Și, într-adevăr, Grofșoru îl suci și-l învârti până ce Belciug făcu fețe-fețe, *înghițind în sec*, iar în cele din urmă declară singur că-și retrage plângerea.” (I, p. 358); „Doar Lupu Chirițoiu se plângea că au cheltuit atâția bani degeaba. Luca recunoscuse și *înghiți în sec*.” (R, p. 491).
- *a prinde de veste* ‘a afla’: „Apoi când *prinse de veste* că se mărită Florica vădanei lui Maxim cu George Bulbuc, îl zgudui un fior de durere.” (I, p. 359); „Îi era frică de boierul Miron că *va prinde de veste* și numai că-l scoate din primărie dar cine știe ce rău îi mai face de să nu mai aibă trai în sat.” (R, p. 486).
- *a-i sosi ceasul* = ‘a sosi pentru cineva momentul decisiv sau moartea’: „În aceeași clipă își dădu seama deodată că *i-a sosit ceasul*.” (I, p. 448); „Era zidit în piatră, boltit și vast, destinate să-l adăpostească și pe el când *îi va sosi ceasul*.” (R, p. 745).

5.2. Frazeologisme comune în planul dialogat

În continuare, vom pune în evidență frazeologismele comune identificate în vorbirea personajelor din cele două romane:

- *a se uita în gura cuiva* ‘a da (în mod mecanic) ascultare sfaturilor cuiva; a da crezare vorbelor cuiva’: „Că nu vrea să mă asculte. Și tare mă doare inima și tare-s supărat că nu vrea *să se uite în gura* mea.” (I, p. 27); „...parcă boierul are *să se uite în gura* voastră” (R, p. 523).
- *de pomană* ‘degeaba, fără plată; (prin extensie) foarte ieftin’: „Hai, țigane, la Avrum!... Ce mai stăm aici *de pomană*?” (I, p. 31); „Umblați sănătoși că nici noi n-om sta *de pomană*!” (R, p. 629).

- *a sta cu mâinile în sân* ‘a sta în inactivitate, a nu lua nicio măsură, a nu întreprinde nimic, a nu interveni’: „Că și d-ta, zău, vii c-o falcă-n cer și cu una-n pământ, parcă eu *aș sta* toată ziua *cu mâinile-n sân!*” (I, p. 55); „Să nu-ți fie rușine și nici rău să nu-ți pară, că s-a apropiat ziua judecății și a socotelilor, iar *cine a stat cu mâinile-n sân* are să răspundă!” (R, pp. 510-511).
- *a nu-și încăpea în piele* ‘a fi foarte bucuros, a nu mai ști ce să facă de atâta bine; a fi înfumurat, mândru, plin de ifose; a fi gras și leneș’: „Adică pentru că tu ai câteva petece de pământ, *nu-ți mai încapi în piele* de fudulie?” (I, p. 70); „Ei n-au de mămăligă și boierii *nu-și încap în piele* de petreceri!” (R, p. 484).
- *porc de câine* ‘termen injurios la adresa unui om, comparat cu un câine care s-a „porcit”’; ticălos, nemernic, nelegiuit’: „Popă-i asta?... Asta-i porc, nu popă! Și încă *porc de câine!*” (I, p. 80); „Cum să nu dau dacă tu ești *porc de câine*, dom Chiriță!” (R, p. 660).
- *a da de știre* ‘a vesti, a anunța’: „Erai aici și nu ne-ai dat de știre, domnule Ungureanu!” (I, p. 97); „Ș-acu venii la d-voastră să vă *dau de știre* – urmă primarul – că sunteți mai îngăduitor și o să puneți o vorbă bună la boierul Miron...” (R, p. 377).
- *a-și pune mintea cu cineva* ‘a lua în serios pe cineva (care nu merită)’: „A început să mă scârbească de când am văzut că-și *pune mintea* cu flăcăii și-și vâără nasul în sfelizile voastre.” (I, p. 105); „Dar dumnealor ce-și *mai pun mintea* cu copiii?” (R, p. 554).
- *a lua seama* ‘a se gândi, a reflecta adânc, a chibzui, a fi atent la ceva’: „*Ia seama*, Ioane, să nu dai cu oiștea-n gard!” (I, p. 108); „Domnu Titu, din suflet te rog și te implor, *ia seama* să nu se nenorocească din pricina matale biata Mimi!” (R, p. 443).
- *ce vânt te aduce?* ‘se spune cuiva care a venit pe neașteptate’: „Ce mai veste-poveste prin țara muzelor? *Ce vânt bun te aduce?*” (I, p. 132); „Te-am luat cu vorba și nu te-am întrebat *ce vânt te aduce?*” (R, p. 509).
- *a spune verde* ‘a spune adevărul de-a dreptul, fără înconjur sau menajamente’: „Ți-o *spun verde*: n-aș da-o... Acum d-ta ești băiat deștept și mă vei pricepe fără multe explicații.” (I, p. 133); „De, bine ar fi să fie cum zici, dar eu, *îți spun verde*, nu cred.” (R, p. 407).
- *a băga de seamă* ‘a fi atent, a avea grijă, a observa, a lua aminte, a vedea’: „Numai să *băgați de seamă* să nu vă răstoarne că-s hodiniți și buiestri.” (I, p. 134);

„Da, dar eu nu știu dacă *ați băgat de seamă* că toate dansurile au început să ia o alură erotică și senzuală, încât uneori ți-e rușine să privești pe dansatori...” (R, p. 475).

• *a lăsa în plata Domnului* ‘a nu se mai ocupa de cineva, a lăsa în voia sorții, a lăsa în pace’: „Și eu cred că mai bine ar fi *să-i lăsați în plata Domnului*, că de temniță, orice ai face, tot nu scapi, asta-i sfânt.” (I, p. 145); „Aoleu, nu mă mai întreba, Cristache, și *lasă-mă-n plata Domnului* că amărât ca mine nu mai poate fi om sub soare!” (R, p. 557).

• *a-și bate joc* ‘a râde (de cineva), a lua în râs, a batjocori (pe cineva)’: „Adică de ce să-și bată joc de el toți măgarii?” (I, p. 146); „De ce-ți bați joc de mine, conașule?” (R, p. 437).

• *a-i părea rău* ‘a regreta’: „*Îmi pare rău* că nu-l știu, că l-aș cânta și eu, iată!” (I, p. 150); „Nu trece nepăsător, boierule, că s-apropie ziua judecării și are *să-ți pară rău* că n-ai ascultat glasul.” (R, p. 407).

• *a ține de urât* ‘a însoți sau a sta cu cineva, pentru ca acesta să nu se plicitisească; a ține companie (cuiva)’: „Ești drăguț că mai *ții de urât* nevastei mele, că eu n-o prea răsfăț.” (I, p. 181); „Numai Spiridon mi-a *ținut de urât* până adineaori de l-am și dat afară.” (R, p. 582).

• *a-și aduce aminte* ‘a-și aminti’: „Dacă vei trece vreodată pe acolo, ai *să-ți aduci aminte* de mine și vei recunoaște că n-am exagerat...” (I, p. 225); „Vezi, eu nici nu mi aduc aminte!” (R, p. 332);

• *a face curte cuiva* ‘a căuta să câștige favoarea, simpatia, dragostea unei femei; a curta pe cineva’: „Dumneata ești atât de îndrăgostit de Virginia că trebuie să fii singurul om în sat care nu știe că plutonierul *îi face curte*, și încă dinaintea dumatăle...” (I, p. 343); „Să nu te apuci *să faci curte* lui Mimi că ginere-meu e gelos foc și ar fi în stare cine știe ce să...” (R, p. 332).

• *a-și lua lumea-n cap* ‘a pleca, rătăcind în lume’: „Și vezi, de aceea eu n-am ce căuta nici aici, nici în alt județ, nicăiri în țara asta, ci trebuie *să-mi iau lumea în cap*.” (I, p. 368); „Omul cât poate tot rabdă, că altfel ar trebuie *să-ți iei lumea-n cap*.” (R, p. 390).

6. Concluzii

În urma cercetării (din care am prezentat în acest articol doar o selecție), am identificat în romanul *Ion* aproximativ 170 de frazeologisme în planul narativ și aproximativ 100 de frazeologisme în planul dialogat, în timp ce în cazul romanului *Răscoala* am înregistrat aproximativ 138 de frazeologisme în planul narativ și aproximativ 110 frazeologisme în planul dialogat. După cum se poate observa din statistică, planul naratorului este mai bogat în frazeologisme decât cel al personajelor, contrar celor constatate la alți prozatori studiați de G.I. Tohăneanu și de Cr. Munteanu în anumite analize stilistice, în care s-a dovedit că stratul dialogat este mai colorat decât cel narativ. În cadrul unei cercetări extinse (teza noastră de doctorat), vom urmări acest aspect în toate romanele lui Rebreanu, pentru a vedea dacă această particularitate se transformă în regulă.

Referințe

- Coșeriu, E. (2000). *Lecții de lingvistică generală*. Chișinău: Editura Arc.
- Kabatek, J. (2015). *Tradiții discursive. Studii*. București: Editura Academiei Române.
- Munteanu, Cr. (2006). „Tehnica utilizării frazeologismelor expresive”, in *Limba română* (Chișinău), XVI, 7-9, pp. 150-158.
- Munteanu, Cr. (2013). *Frazeologie românească. Formare și funcționare*. Iași: Institutul European.
- Munteanu, Cr. (2015). „Despre importanța tradițiilor discursive”, in *Limba română* (Chișinău), XXV, 5-6, pp. 271-288.
- Munteanu, Cr. (2017). “Repeated Discourses and Discourse Traditions. Some Remarks on Charles F. Hockett’s Contribution”, in *Anadiss* (numéro hors-série, mai 2017). Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, pp. 49-60.
- Rebreanu, L. (1986). *Romane*, Vol. I-III, Ediție de Nicolae Gheran. București: Editura Cartea Românească.
- Tohăneanu, G.I. (1969). *Stilul artistic al lui Ion Creangă*. București: Editura Științifică.